

kisebb, a tanár kijavítja, megjegyzésekkel kíséri s utasítja a tanulót a hiányok pótlására, megjelölvén azokat a forrásmunkákat, amelyeket olvasásra javasol. A könyveket a könyvtárból vehetik ki, amelynek gazdagítását az alapítók a nagy közönségtől remélik és kérik: „Nothing else has been asked of the British Public“, semmi mást nem kértünk a brit közönségtől: ezzel a büszke mondással zárja be a két amerikai azt a kis röpiratot, amelyben a Ruskin Hall alapításáról és megnyitásáról számol be a közönségnek.

ZIGÁNY JOLÁN.

Barth Péter és a nyomdászabadoalom.

Barth Péter, szebeni nyomdász, 1782-ben a királyhoz folyamodott szabadoalma kibővítettése érdekében. Az erdélyi főkormány-szék 1782. febr. 28-ról 1240. sz. a. leküldötte e kérvényt az erdélyi ev. ref. főconsistoriumhoz, hogy megjegyzéseit terjeszsze föl.

A kérsnek négy főpontja volt. 1. Kizárólagos kiváltságot kért 20 évre, Magyarországon és Erdélyben, hogy könyveket, egyházi és iskolai könyveket nyomathasson a nem-egyesülteknek, görögöknek és rácoknak. — 2. Német bibliát az ágostai evangélikusoknak. — 3. Magyar bibliát a helvét hitvallásuaknak Magyar- és Erdélyországban. — 4. Azt kívánja, hogy tiltsa meg a kormány ily könyvek behozatalát külföldről.

Okait a következőkben terjeszti elé: a) A fennebb jelzett könyveket, melyeket Ő felsége örökös tartományaiban nem nyomtatnak, az oláh nyelvűeket Oláhországból, Moldovából, a magyarokat, valamint a németeket Helvetiából, tehát külföldről hozatni sok költségbe került. b) A kérelmező nyomdája, mely örökség jogán szállott reá, a többieknél korra nézve régibb, minden tekintetben tökéletesebb, jobban felszerelt, betűi legszebbek; ehhez járúl, hogy a kérvényező a nyomdászati mesterségét saját elhatározásából tanulta. c) A kiváltság engedélyezése esetében a pénz kivitele, idegen országban nyomtatott könyvekért, megszűnik és idővel Magyarországból, Oláhor-

szágból, Moldovából jelentékeny kereskedés fejlődik ki Erdély javára. d) Végül, ha az oláhok, görögök, ráczok iskolai és egyházi könyveiket anyanyelvükön hamar megkaphatják, miveltségük nem csekély előhaladást nyer.

A református főconsistorium, szakértő bizottság javaslata alapján, elkészítvén megjegyzéseit, fölterjesztette a főkormányshoz. Azt mondja ezek közt, hogy úgy látszik első pillanatra, mintha nem veszélyeztetné a reformátusok nyomtató intézetének kiváltságait a kérvény teljesítése, a mennyiben oláh betűkről még nem gondoskodtak, mivel szükségesebbekre irányították figyelmüket; de ha mélyebben vizsgálják az ügyet, úgy találják, hogy veszélyt rejthet magában az általános engedélynek ily hosszú időre kiterjesztése a nem-egyesült görögök összes egyházi és iskolai könyveinek nyomtatását illetőleg. Ugyanis a halhatatlan emlékű Tótfalusi Kiss Miklós idejében már birta nyomdájok a tőle készített igen szép latin betűket s a különféle hasonlíthatatlan szépségű zsidó betűket; azóta az elkopottak helyébe új latin, görög s főleg szép német betűket szereztek nem csekély költséggel; tervük volt a fölszerelést úgy kiegészíteni, hogy hazánk bármely nemzetének igényeit kielégítsék könyvnyomtatás tekintetében. Ez volt a Tótfalusi terve is, melytől lelkesítve a református egyház költségén s támogatásával, Tótfalusi halála után ifjakat küldöttek külföldre a rézmetszés, betűöntés megtanulására. Ilyenek voltak Szathmári Sándor, Páldi István, ide számítandó az itthon tanult Vizi István, kit néhány évvel ezelőtt a halál hirtelen ragadt el. Az intézmény fejlesztése érdekében való áldozatkészség még most sem szűnt meg. A református egyház támogatja Kapronezai Ádám kitűnő művészt, ki Ő felségétől nyert évi fizetés mellett tovább tanulja mesterségét s nemsokára hazajöhet, hogy a reformátusok áldozataiért szolgálja az egész hazát, ha csak egy ily nagy kiváltság engedélyzése nem gátolja meg nyomtató intézetük továbbfejlesztésében. De elhallgatva a reformátusok veszteségét, bizonyos, hogy az egy embernek adott ily kiváltság gátat vet bármely nép műveltsége és könyvkereskedése elé. A főzél minél több könyvet, minél olesóbban juttatni a közönség kezébe. Ezt egy nyomtató intézettel nem lehet elérni, akármily gazdagon van fölszerelve. Tehát több közt kell megosztani a kiváltságot.

Legyen elég Barth uramnak a német biblia, melyet hitsorso-

sainak kiadhat. Nagyobb jövedelmet is remélhet ebből, mert a szászok és magyarországi németek közt még a parasztok is majd mindnyájan tudnak olvasni s az egyházi könyveket, milyenek az énekes és imakönyvek, a káték és bibliák, meg szokták maguknak szerezni. De a magyar népek alsóbb osztályai, legalább Erdélyben, nem tudnak olvasni. Sőt a ki megtanult is olvasni, elfelejti az iskola elhagyása után, akármiként tanult. A mi ismerete a vallásból van, azt is az egyházi beszédek szorgalmas hallgatásának köszöni. Ha tehát valami haszonra számít a typographus, gyorsabban eléri a német bibliákkal. Engedje nekünk a kevésbbé jövedelmező munkát.

De nem hagyhatjuk szó nélkül a kérés azon részét, mely az előbbinek mintegy következménye, t. i. a külföldön nyomott magyar bibliák behozatalának eltiltását; hogy a magyarok elégedjenek meg egyedül az ő kiadásával, akármilyen is legyen. Első pillanatra úgy látszik, mintha az állam közgazdasági érdekéből indulna ki, hogy külföldi nyomtatványokat be ne vigyenek, ha csak a tudomány és vallás eleveenségét meggátolni s ezektől a táplálékot elvonni nem akarják. Egyébiránt figyelembe veendő, hogy a belföldi könyvnyomtató intézetek teljes erejükből igyekeznek oly számú és értékű könyveket kiadni évenként, a mennyit külföldről behoznak. Aztán addig, míg azokhoz hasonlót nem tudnak nyomtatni, a kitiltást nem szokták kérni. Ennélfogva a hazában is kell nyomtatni bibliákat s a külföldi kiadványok behozatalát jobb papírral, a nyomás esinosságával és az ár olcsóságával kell megakadályozni. Különben a kereskedelmi mérlegben nem valami nagy jelentőségű az a kis összegecske, melyet a mieink a magyar bibliákért kivisznek. S még ez a jelentőség is kisebbedik, ha figyelembe vesszük, hogy az utrechti egyetemen tanuló minden magyar ifjú ingyen kap egy-egy példány ott nyomtatott bibliát; és hogy egyébként a biblia, nagyságához képest, a könyv jellegénél és a papír minőségénél fogva elég olcsón, két belga forintot vásárolható. A magyaroknak ennyibe sem kerül, mert a belgák bőkezűségéből, Hyeronimus van Alphen buzgósága következtében alapítványt tettek már 1730. előtt, a magyarok által használandó bibliák nyomtatására. Így jött ki az első kiadás 1730-ban s azóta 52 év alatt négy ízben, de egy-egy kiadás nem valami nagy számban. Az utolsó kiadás Utrechtben hever, nem került eladásra. E kegyes alapítvány érének egy csapással való elmetszése nem

esekély kárunkra válnék. Tilalom nélkül is megszűnik az utrechti bibliák kiadása, ha a bibliát hazánkban különféle alakban nyomtatni bírjuk, főleg ha papírmalmaink hasonló minőségű papírt, nem nagyon drágán szolgáltatni tudnak, hogy a bibliák példányait olesón adhassuk. Addig, míg ez bekövetkeznék, legyen megengedve azon bibliák behozatala, melyek már ki vannak nyomtatva; ha kitiltásuk most bekövetkezik, megkárosodnak épen azok, kik eddig kegyességből nekünk áldozatot hoztak, mi pedig biblia nélkül maradunk, míg új kiadások keletkeznek. Mert nálunk nem lehet könnyen új kiadást rendezni, kivált, ha díszesebb kiadásról van szó, akármit mond Barth uram vagy mások.

Ezek azon megjegyzések, melyeket a Barth Péter kérvényére a főkormányshoz benyújtott a főconsistorium a végett, hogy a haza minden fiának s hazánk minden népei nevelésének, műveltségének előmozdítására intézhessen el az ügyet; Barth Péternek közhasznú törekvését úgy gyámolítsa, hogy a hazára hasznos, a többi könyvnyomtató intézetekre pedig káros ne legyen. Nekünk is maradjon nyitva az út s szolgáljon ösztönül nagyobb előhaladásra, inkább a haza, mint magunk előnyére, kik a nyomtatásból befolyó és remélhető jövedelmet ismét más könyvek nyomtatására szoktuk fordítani.

Ha a görög katolikusoknak vagy más népeknek és felekezeteknek könyveket akar kiadni s kiváltságot kér Barth valamely könyv kiadására, ne kapja meg kizárólagosan; legyen szabad ezek közül némelyeket nekünk is kinyomatnunk. Ez ösztönzésül szolgál majd nekünk s a műveltség jobban fog terjedni többnek közreműködésével, mintha csak egy működik. A magyar biblia nyomása ne legyen megengedve Barth uramnak, mert erre korábban szerzett jogunk van.¹

¹ Az eredeti fogalmazvány az erdélyi ev. ref. egyházkerület levéltárában 57—1782. sz. a.